

La Caixa, dins del sistema financer català

Jordi Nadal i Oller i Carles Sudrià i Triay

Jordi Nadal i Oller

El sistema financer català contemporani es caracteritza per la feblesa de la banca autòctona i per la fortalesa de les institucions d'estalvi. Com tantes vegades, però, el tòpic ha tingut la «virtut» de tornar inútil la investigació, de reproduir el clixé estereotipat sense matisos. El català és, segons aquesta llegenda, segons aquest clixé, segons la imatge tradicional, un ésser financerament inepte, massa sensible a la seguretat de les caixes, escaldat pels desastres de la banca indígena. En Sudrià i jo som dos historiadors insatisfets per qualsevulla explicació de tipus psicologista, que desconfiem de les preteses aptituds o ineptituds naturals, del tipus «el català és treballador» o «el català no serveix per a la política» i d'altres, que sentim la necessitat de trobar les arrels de la incapacitat o del prejudici nacional enfront del negoci del diner.

Així, no és estrany que no ens féssim pregar gaire quan quatre anys endarrera, a la primera de 1978, el Sr. Narcís de Carreras i el Sr. Josep Vilarasau ens varen cridar per escriure la «Història de la Caixa de Pensions», que era a punt de commemorar el seu 75è aniversari. Per a aquests senyors, amb l'estudi dels orígens de la Caixa es tractava de fer pública la trajectòria de l'entitat que en força menys de tres quarts de segle s'havia erigit en la primera potència financera del país. Quant a nosaltres, era l'ocasió de contrastar l'èxit de la Caixa amb el fracàs global de les finances autòctones, d'inserir la història de l'entitat dins un context més ample que tenia a veure amb l'anàlisi de la nostra història econòmica i àdhuc amb la història a seques. El resultat de la nostra recerca és el llibre que alguns de vosaltres heu llegit i del qual, per ara, nosaltres els autors només lamentem el títol (*) Si en lloc de «Història de la Caixa de Pensions», que és el que li varen posar, haguéssim posat «La Caixa de Pensions. Una història financera» ens hauríem estalviat el desencís d'una part dels lectors, especialment d'una part del

(*) Jordi Nadal i Carles Sudrià, *Història de la Caixa de Pensions*. Caixa de Pensions per a la Vellesa i d'Estalvis de Catalunya i Balears, Barcelona 1981, 527 pàgs.

personal de la Caixa que s'ha sentit decebuda, que sembla que no es retroba a les planes d'aquest llibre, no s'hi troba retratada. El nostre plantejament ha fet cas omís d'aquesta història interna, que potser és la que interessava a una part del personal de la Caixa. Pensem que ha tingut un plantejament més ambiciós i un plantejament que no s'esgota en les planes publicades fins ara. Després d'imprimir-se el llibre, un dels dos autors, en Carles Sudrià, ha continuat treballant sobre el tema. L'ha convertit una mica en el seu tema, i ja era hora que hi hagués un especialista català sobre aquestes qüestions de la història financera i avui, justament, el que pretenem no és parlar específicament del llibre sinó què es parli de l'estat actual d'aquesta recerca que ja ha donat lloc a un article posterior, «Desenvolupament industrial i subdesenvolupament bancari a Catalunya». Com l'autor de la recerca és ell, és just que jo li cedeixi la paraula.

Carles Sudrià i Triay

El treball que hem realitzat sobre la història financera de la Caixa de Pensions tenia com a finalitat primordial la de fer una aportació, que ara jutgem potser important, a l'estudi de l'evolució del sistema financer català. La importància d'aquest estudi del sistema financer, no cal ponderar-la. El sistema financer és un element clau en qualsevol economia moderna —i més en una economia capitalista— i és, a més a més, un instrument de poder econòmic de primer ordre. El que voldria exposar aquí és una primera i esquemàtica visió general de l'evolució del sistema financer català modern, tot proposant alguns elements explicatius i amb especial referència al paper de la Caixa de Pensions, que sovint ha estat negligit.

El primer fet que ens crida l'atenció del sistema financer català actual —l'ha remarcat el Dr. Nadal— és la fortalesa de les caixes davant dels bancs. Si atenem el volum de dipòsits de cada grup d'entitats, resulta que mentre a la resta d'Espanya les caixes apleguen només el 31% dels dipòsits en el conjunt de les entitats de crèdit —per tant el 69% restant correspon als bancs —a Catalunya la proporció que correspon a les caixes arriba al 43% per cent, quedant tan sols un 57% per als bancs. Però, a més a més, baixant a nivell d'entitats, trobem que la part de dipòsits que correspon a les caixes està concentrada en tres entitats que tenen seu a Catalunya: la Caixa de Pensions, la Caixa de Barcelona i la Caixa de Catalunya. Pel que fa als dipòsits bancaris només un 50%, la meitat aproximadament, correspon als bancs que tenen seu social a Catalunya.

La Caixa de Pensions és, així, la primera entitat financera catalana, la primera caixa d'estalvis d'Espanya i la sisena entitat financera, sumant caixes i bancs, a nivell estatal.

La banca amb seu a Catalunya —que no vol dir forçosament la banca de capital català, ja que ja sabem que hi ha bancs amb seu a Catalunya que no tenen capital català— aplega només un 10,5%, avui, dels dipòsits de tota la banca espanyola. Aquest percentatge se situa per sota de la quota catalana a la renda nacional, que és un 20%, o de la quota catalana a la població espanyola que és d'un 15%. Aquesta situació de fortaleesa relativa de les caixes i de debilitat de la banca autòctona ha estat un tema molt discutit. De fet, els forts percentatges d'inversió obligatòria que han estat imposats a les caixes, han significat una important sortida de capitals catalans cap altres zones on les inversions de l'Estat o de l'Institut Nacional d'Indústria eren més generoses. Pel costat bancari, el fet que la meitat dels dipòsits estigués en mans dels bancs amb seu fora de Catalunya i sovint amb interessos fora de Catalunya, ha fet malpensar moltes vegades als catalans del destí final dels diners que havien dipositat en aquestes institucions; és una malfiança que, d'altra banda, els bancs mateixos no han intentat pas d'aclarir.

El que és evident és que aquesta situació actual és el resultat de molts anys d'evolució del sistema financer.

Mirant, però, el problema a nivell històric ens trobem que la situació actual és encara més sorprenent. És sorprenent perquè en el context de la historiografia mundial sobre el sistema financer i sobre la industrialització, les relacions entre el desenvolupament financer i el desenvolupament industrial són sempre molt estretes. D'un costat, l'aparició d'entitats bancàries modernes ha anat sempre lligada a la demanda generada per la indústria, bé sigui en forma de descompte comercial, bé sigui en forma de demanda de capitals per a la inversió. Per un altre costat, les caixes d'estalvis han aparegut i han adquirit importància allí on la industrialització ha creat un proletariat abundant. Per tant el cas de Catalunya és, en aquest aspecte, encara més sorprenent. La zona que primer s'industrialitza del país és, en canvi, la zona que avui té un percentatge dintre el mercat financer més petit.

Si ens referim, doncs, al cas català i intentem veure el moment en què neix aquest sistema financer modern, hem de remuntar-nos concretament a l'any 1844, any en el qual es creaven a Barcelona un banc, el Banc de Barcelona, i una caixa d'estalvis, l'actual Caixa d'Estalvis de Barcelona, i que havien de presidir, durant molts anys, el sistema financer català.

Ara bé, si fem referència als bancs i examinem les xifres, la primera impressió optimitista d'una situació començada prou aviat haurà de moderar-se. Després d'una engegada espectacular, el Banc de Barcelona va trobar aviat un sostre en l'activitat creditícia. De fet, el creixement del crèdit atorgat pel Banc entre 1860 i 1900, per exemple, està únicament a costa dels competidors que desapareixen per raons de fallida o d'altres crisis generals. La quantitat de crèdit a curt termini, dit en altres paraules, la quantitat sobretot de descomptes concedits per la banca catalana l'any 1900 és, si fa o no fa, igual al de quaranta anys enrera. I es tracta justament del període en què l'economia industrial catalana ha crescut més ràpidament. Per tant, no hi ha una connexió entre el creixement de la indústria i el creixement del sistema financer.

Aquesta contradicció troba una explicació possible en les especials relacions comercials que la indústria catalana mantenia amb els seus clients a l'interior d'Espanya. L'any 1908, en una informació pública sobre la necessitat de crear una Banca Catalana —i que té un títol prou significatiu— convocada pels industrials, dues persones conegedores del problema financer català, l'Aureli Ras i en Josep Maria Tallada —aquest segon un dels economistes catalans del segle XX més importants— deixaven ben clar quin era el problema de la banca catalana. Aquests dos conegedores del tema, en primer lloc Aureli Ras, diu: «La nostra fabricació ha de treballar amb capitals propis; sota la forma de societats col·lectives o comanditàries no existeix l'ús de la firma i del plaç fixe, i els bancs, mancats de matèria pròpia per a alleugerir-ho, es dediquen a l'especulació, als valors públics, al crèdit personal i a altres negocis que ben poc tenen a veure amb el descompte.»

El per què no hi havia matèria bancable, matèria sobre la qual basar una banca comercial moderna, ens l'aclareix Josep Maria Tallada: «Espanya és un mercat pobre, i el que és pitjor, un mercat variable, influït per una sequera, per uns aiguats o per mil altres crisis filles de l'endarreriment social. Però sigui com sigui és el nostre mercat, a la conquesta del qual ens ha ajudat, és cert, els aranzels complement del nostre endarreriment industrial per posar-nos al nivell dels nostres competidors estrangers, però que conservem, en gran part, per la nostra forçada generositat amb els cobraments. Una pila de milions de pessetes acredita la indústria catalana a les altres regions espanyoles, i aquest capital que ens fa comanditaris a la majoria de cases espanyoles és sang que

fa falta a Catalunya per a vigoritzar la seva energia productiva.»

O sigui, que el problema essencial que trobava la banca comercial catalana al segle XX era que els sistemes de finançament que estaven establerts per a les vendes a la resta de l'Estat espanyol, que era el mercat principal de la indústria catalana, eren uns sistemes financers molt endarrerits, que no comptaven amb la utilització de lletres de canvi, que era l'element essencial perquè poguessin treballar els bancs comercials. Això és el que distingeix el cas català del cas, per exemple, anglès, en el qual la indústria sí que tenia una activitat financera important i manejava gran quantitat de documents de descompte.

Dins d'aquesta situació general de debilitat, la banca comercial establerta a Catalunya estava formada, a començaments del segle XX, pel Banc de Barcelona, per les sucursals del Banc d'Espanya a Catalunya, des de 1874, i per una munió de petits bancs locals entre els que cal destacar, ara que acaba de celebrar el seu centenari, el Banc de Sabadell. Hi havia també altres bancs, és veritat, com el Banc Hispano-Colonial fundada pel Marquès de Comillas i per Manuel Girona l'any 1877, i també banquers particulars. Però les seves activitats tenia molt poca cosa a veure amb la indústria: El Banc Hispano-Colonial es dedicava a fer operacions amb l'Estat, en defensa de les colònies, i els banquers particulars treballaven, bàsicament, sobre la Borsa de Barcelona.

Assenyalem també, i això és important, que si no hi havia hagut demanda de crèdit a curt termini o descompte suficient com per a poder crear una gran banca comercial, com acabem de dir, tampoc no n'hi havia hagut a llarg termini per a la creació de noves indústries. La Banca amb vocació comercial, amb vocació industrial, naixerà tradicionalment vinculada als grans projectes d'indústries pesades, mentre que, malauradament, la industrialització catalana —com sabem tots, mancada de ferro i de carbó en el seu subsòl— havia hagut d'oblidar aquest tipus d'activitat pesada que hauria exigít, potser, l'aparició d'un altre tipus de banca amb una vocació industrial.

Si deixem al marge el tema bancari i passem a les caixes, haurem d'assenyalar que a la de Barcelona, fundada l'any 1844 com ja dèiem, van seguir moltes altres d'àmbit local: Sabadell, Manresa, Mataró; però que la seva actuació, fins ben entrat el segle XX, va ésser de caire pràcticament o exclusivament benèfic, sense una veritable vocació financera. Per exemple tenim una direcció no professional —ho feien els mateixos dirigents de les caixes, generalment industrials—; hi havia límits a les impositcions —perquè tan sols hi poguessin posar gent de recursos limitats; a vegades fins i tot es limitava l'ofici de la persona que podia imposar diners a les caixes —havien de ser obrers—; i finalment dedicaven el crèdit, bàsicament, contra l'empenyorament del Mont de Pietat o contra l'empenyorament de béns.

En aquest context és quan l'aparició de la Caixa de Pensions l'any 1904 canvia completament el programa de les caixes d'estalvis. Aporta novetats revolucionàries dintre d'aquesta situació: en primer lloc una direcció professional, una direcció que treballa explícitament a l'empresa i que té una gran ambició. En segon lloc, que desapareixeran totes les limitacions per als imponents i per a les quantitats imposades. Es buscarà estrictament la màxima captació de recursos i, a més a més, s'establirà un àmbit regional —ja no local—, que és un dels elements que donarà més èxit a la Caixa de Pensions anys a venir.

Tot aquest sistema financer que més o menys he anat definint i que s'anava creant al llarg del segle XIX, amb les seves debilitats i les seves mancances, va entrar en un estat d'especial efervescència durant la Primera Guerra Mundial. La Primera Guerra Mundial, que començarà l'any 1914 i que acabarà l'any 1918, va obrir, efectivament, perspectives inesperades per a la indústria catalana i per a l'economia espanyola en ge-

neral. En el cas de Catalunya l'expansió vindria donada per les possibilitats d'exportació de teixits per a l'equipament dels contingents enviats al front i per a satisfer la demanda dels països que tradicionalment eren abastits pels que en aquell moment estaven en guerra: pels francesos, pels anglesos, pels alemanys.

Aquesta activitat industrial incrementada i profitosa —perquè es faria a preus molt remuneradors— va provocar dos tipus d'efectes pel que fa al finançament, que és el que ens interessa: En primer lloc, l'increment de les activitats comercials amb l'estranger va generar una sèrie d'elements favorables a l'expansió de l'activitat bancària, com per exemple el finançament de les vendes, com l'arbitratge de divises, etc. En segon lloc l'increment dels beneficis, que ja hem citat, va fer que aquests beneficis trobessin un primer refugi en algunes entitats financeres.

Per a cobrir el primer tipus de demanda, la demanda lligada a les noves activitats comercials amb l'estranger, va aparèixer immediatament a Catalunya una enorme quantitat de bancs estrangers. Van arribar fins i tot a quinze que van absorbir pràcticament la totalitat del negoci comercial bancari que la guerra va obrir. Els beneficis industrials, en canvi, van buscar els bancs autòctons en els quals el coneixement feia més segurs que els estrangers.

Ara bé, incrementada la capacitat finançadora dels bancs del país i sense operacions per a finançar, —ja que, per una banda, l'increment de l'activitat comercial era finançada pels bancs estrangers, i per altra banda, les indústries catalanes tampoc no estaven fent un esforç per augmentar la capacitat productiva— algun d'aquests bancs, els que van rebre, potser, més quantitat de diners d'aquests beneficis, com el Banc de Barcelona i el Banc de Terrassa, van dedicar aquests diners a activitats purament especulatives: especulacions en divises, especulacions en futurs de cotó..., unes activitats que en un moment de guerra i en un país neutral eren especialment profitoses. Però, evidentment, en el moment en què es va acabar la guerra, i en el període que va entre 1918 i 1920, aquestes operacions es van tornar molt més perilloses: ja no hi havia guerra a l'estranger, les divises tendien a estabilitzar-se i els preus del cotó tendien a baixar. Això va portar a què hi hagués dos greus problemes financers per a dues entitats de primer ordre, que eren justament el Banc de Terrassa i el Banc de Barcelona, i que totes dues haguessin de tancar les portes i alguna d'elles liquidant amb pèrdua per la gent que hi tenien dipositats els diners.

Vull remarcar que sense menysprear la frivolitat i fins i tot la manca d'escrúpols d'alguns dirigents bancaris, i concretament d'alguns del Banc de Barcelona, això no era res més que la culminació d'un procés de degradació progressiva de l'activitat financera catalana que havia començat, com he dit, el segle anterior.

Un altre dels grans esdeveniments financers ocorreguts en aquests anys de la Guerra Mundial té relació amb la Caixa de Pensions. Les característiques especials que des del primer moment van presidir l'actuació de la Caixa, van reflectir en la seva evolució durant aquests anys turbulents. Mentre que les altres caixes es resentien de la pèrdua de poder adquisitiu de la seva clientela obrera i creixien per sota de l'índex de preus, la Caixa de Pensions creava operacions noves, els comptes corrents, una mena de certificats de dipòsit que van aparèixer en aquell moment, i aconseguia, d'aquesta manera, augmentar els seus dipòsits encara més ràpidament que els bancs. Com que les seves inversions, a més a més, es limitaven a préstecs hipotecaris i als títols de deute públic i de ferrocarrils, no va patir les conseqüències de la crisi de la postguerra i en fer fallida els Bancs de Barcelona i de Terrassa, que eren els més importants, es va convertir la Caixa de Pensions en la primera entitat de crèdit de Catalunya pel volum dels seus dipòsits. Al mateix temps ja era, i això és important de remarcar-ho i ja ho farem després,

l'entitat que tenia una xarxa d'oficines més àmplia a Catalunya: tenia vint-i-una oficines a Catalunya i una a Palma de Mallorca.

A partir de 1920, amb tot aquest trasbals financer que hem citat, s'obre un període que vindrà marcat per una sèrie de canvis substancials en el sistema financer català. D'una banda, la banca estrangera ha acabat la part principal del seu negoci i empenirà la retirada. Quedaran només aquelles cases més arrelades que havien aconseguit d'introduir-se en el finançament de les importacions i en el finançament de les companyies de serveis estrangeres que operaven a Catalunya. D'una altra banda, el buit deixat per la banca catalana començaria a ésser omplert per la banca d'altres llocs de l'Estat. Cal tenir en compte que, molt al revés de la banca catalana, els bancs castellans i bascs van aprofitar la conjuntura favorable de la Guerra Mundial per a posar les bases de la seva immediata expansió. Aprofitant els excedents i l'increment de l'activitat que la guerra va proporcionar a les zones agrícoles, aquests bancs que aviat esdevindrien els grans bancs nacionals, van situar-se en aquestes zones i van començar a introduir mitjans moderns de pagament.

Aquesta millora en el mercat financer que es produeix durant la Primera Guerra Mundial va ésser aprofitada per les mateixes entitats que l'havien promocionada situant-se a Barcelona, que era el principal centre productor, i que en aquest moment no comptava amb cap entitat capaç d'oferir serveis de descompte amb prou eficàcia. Així doncs, al Banc Hispano-Americà, que era a Barcelona des de 1902, s'hi van afegir, entre 1920 i 1932, el Banc Central, el Banc de Bilbao, el de Vizcaya, el Banc Espanyol de Crèdit, el Banc Exterior i el Banc Saragossà.

Dissortadament, i això és un problema de tipus metodològic, com que els bancs d'escala nacional no estan obligats a desglossar els seus comptes a nivell provincial o regional, a partir del moment que aquesta banca a nivell estatal pren importància a Catalunya comencem a tenir dificultats per a mesurar numèricament la importància que tenen uns i altres grups de bancs. Sortosament tenim l'indicador, que fins ara crec que era inèdit i no utilitzat, que pot ajudar a aclarir aquest problema. Es tracta de les xifres de la Cambra de Compensació Bancària de Barcelona que va començar a funcionar l'any 1923, i que com sabem, es dedicava i es dedica a fer possible l'intercanvi de documents de crèdit, de rebuts, etc. entre les entitats financeres. Podem acceptar, sense massa problemes, que l'import dels documents compensats per cada entitat està en relació directe amb la seva activitat comercial. Aquest indicador en aquell moment, ara és diferent, no inclou, malauradament, les caixes d'estalvi, però aquest problema no és tan greu perquè a les caixes d'estalvi no hi ha aquest problema de què tinguin diferent origen geogràfic els seus recursos i estan limitades a Catalunya, en aquest cas.

L'anàlisi de les xifres de la Cambra de Compensació ens dona compte de la situació d'inferioritat en què havia quedat la banca autòctona després del desastre de 1920. En dades de 1924, i referint-nos al valor dels documents compensats, veiem que els bancs catalans (que són catorze) compensen aproximadament un 28% del total compensat; els bancs espanyols no catalans (que són cinc, només) compensen el 33%, i els bancs estrangers (que són 8) apleguen el 38%. O sigui que la situació dels bancs catalans que, a més a més, és la més atomitzada, és la darrera com a grup dins del mercat bancari barceloní, que és el que poden reflectir les xifres de la Cambra de Compensació. A més a més, fent-ho a nivell d'entitats veuríem que de les deu primeres entitats que compensen només dues, que són el Banc Urquijo Català (dubtosament català) i la casa Fills de Magí Valls, tenen seu a Catalunya.

El mercat bancari català és ja l'any 1924 en mans foresteres. La situació no canviaria substancialment fins l'any 1935, amb l'única atenuant de l'augment de la presència de la gran banca espanyola a costa de la banca estrangera a la qual, des de l'any 1929, la gran crisi mundial va afectar molt seriosament.

Si la distribució del mercat català, que és el que poden reflectir aquestes xifres, és una bona referència de l'estat de la banca autòctona, una confirmació es troba en la participació d'aquesta banca dins el conjunt de la banca espanyola. L'any 1924, també, la quota del mercat bancari espanyol que correspon als bancs amb seu a Catalunya és aproximadament de 11%, una xifra no massa diferent de l'actual que jo citava al començament i que confirma que ja llavors la banca catalana havia perdut molt de terreny respecte al sistema financer espanyol en conjunt.

I mentre la banca catalana oscil·lava violentament en un nivell d'absolut relativament baix, les caixes, en aquest mateix període des de l'any 1920 i fins a la Guerra Civil, van experimentar un increment sostingut i considerable. Amb la Caixa de Pensions al davant, que cada vegada anava absorbint una part més important del mercat del diner, les caixes catalanes van multiplicar els seus dipòsits per 3'5 (entre l'any 1923 i el 1935). Mentre que els bancs catalans no aconseguïen millorar la seva posició d'una manera considerable i el conjunt de la banca espanyola només podia doblar els seus dipòsits. O sigui que les caixes creixien molt més ràpidament que el conjunt de la banca espanyola. L'any 1935 les caixes catalanes recollien 1.100 milions de pessetes, mentre que els bancs autòctons només podien acreditar 460 milions de pessetes.

Aquestes xifres no eren només el reflex de l'atonía d'algunes entitats bancàries, potser de les més acreditades, sinó que ho eren també del fracàs d'alguns intents renovadors. El més important d'aquests intents el va protagonitzar el Banc de Catalunya, creat l'any 1920 pel financer reusenc Eduard Recasens. Aquest banc, que formà un grup diminut amb el Banc de Reus i algun altre banc petit de la província de Tarragona, va tenir un període especialment expansiu durant la segona meitat de la dictadura de Primo de Rivera, sota Calvo Sotelo a Hisenda, amb el qual sembla que Recasens mantenia molt bones relacions. El banc va fer una expansió d'oficines molt ràpida i va dedicar-se simultàniament al crèdit a curt termini i a les tasques de banc industrial. Malauradament, la immobilització de recursos en aquesta segona activitat, la de banc industrial, li va ser fatal en el moment en què el ministre d'Hisenda del govern provisional de la República, Indalecio Prieto, va ordenar la retirada de fons que tenia la CAMPSA en el banc. La CAMPSA havia estat una de les participacions del Banc de Catalunya. Aquesta retirada de dipòsits per part del govern i per ordre del ministre d'Hisenda va provocar un pànic entre els clients, que el banc no va poder aturar i va haver de presentar, finalment, suspensió de pagaments i va fer fallida. La fallida del Banc de Catalunya el juliol de 1931 va deixar altre cop al país sense el primer dels seus bancs, i una altra vegada amb els escàndols deguts a les pèrdues que per als dipositaris i accionistes va suposar aquesta situació.

S'ha dit que la decisió de Prieto va respondre a les pressions rebudes d'alguns cercles bancaris, però en qualsevol cas va frustrar una iniciativa bancària que hauria pogut incorporar un banc català a la nònima dels grans bancs espanyols. L'ascens del Banc de Catalunya fins al quart lloc en el mercat financer barceloní, segons les xifres compensades, no devia agradar gens als bancs d'àmbit estatal que ja estaven sòlidament establerts a Catalunya.

És important assenyalar que l'èxit de qualsevol iniciativa bancària catalana havia de comptar, a més a més de la competència dels altres bancs que estaven al país, amb la competència de la Caixa de Pensions. Com hem dit, en aquest període la Caixa de

Pensions va continuar el seu procés d'expansió accelerat: l'any 1930 tenia seixanta-una oficines, de les quals cinquanta-tres eren a Catalunya, i l'any 1935 el nombre total arribava a 109, de les quals vuitanta-set eren a Catalunya. Però a més a més de ser la xarxa d'oficines més extensa, la Caixa era, també, l'entitat que tenia la xarxa d'oficines més arrelada. Així doncs, l'any 1930, que és el moment de màxima eufòria del Banc de Catalunya amb cinquanta oficines en terreny català, aplegava cent quaranta milions de pessetes, o sigui, una mitjana de 2'8 milions per oficina, mentre que en el mateix moment a les 53 oficines de la Caixa en el Principat s'acreditaven 349 milions de pessetes, o sigui, uns 6'7 milions per oficina, la qual cosa representa aproximadament el triple del Banc de Catalunya. La captació de passiu havia d'ésser una de les grans dificultats de qualsevol iniciativa bancària autòctona.

La fallida del Banc de Catalunya, en definitiva, va deixar la banca catalana reduïda al 27% del mercat barceloní i al 7% del mercat espanyol. En els últims anys del període republicà es va produir el darrer intent de crear un banc català de primer ordre. Es tractava de la reconversió del vell Hispano-Colonial en un banc comercial modern, després d'haver estat uns llustres en somnolència. L'operació es tancà pel traspàs de l'organització catalana del Banc Central al Banc Hispano-Colonial. Aquest intent també acabaria malament per la reabsorció de l'Hispano-Colonial pel Banc Central l'any 1950, quan va canviar la política bancària del grup del Sr. Villalonga i es va pensar que agrupar tots els bancs del grup seria molt millor.

Mentrestant, la guerra i el tancament del Mercat Lliure de Valors de Barcelona havien condemnat a mort a molts altres bancs catalans que tenien en la Borsa el seu principal centre d'actuació tradicional.

L'any 1951, el punt més baix de l'evolució financera catalana, els bancs catalans només tenien el 12'6% del seu propi mercat, del mercat bancari barceloní, i el 3% del mercat bancari espanyol. A nivell barceloní el 85% del mercat corresponia a bancs espanyols no catalans.

La Caixa de Pensions tampoc no anava bé; havia arribat, l'any 1947, al punt màxim de la seva expansió relativa, i d'aquí la portà a quedar-se reduïda d'aquell 66% al 44% (que és l'actual, aproximadament o millor dit, la xifra de l'any 1977) i perdent 22 punts. Va arrossegar el conjunt de les caixes catalanes, però no fou suficient aquesta devallada relativa com per a compensar la gran caiguda bancària. Aquelles diferències entre bancs i caixes que vèiem reflectides a finals de l'any 1935 es va anar mantenint fins ara, com dèiem ja al començament.

Des del 1960, com sabem tots, noves iniciatives bancàries van protagonitzar una certa recuperació de la banca catalana en el mercat espanyol. Però queda encara molt camí per córrer. Efectivament hem passat d'aquell 3% a un 10'5% que tenim actualment, però encara queda molt a fer si hom vol que el capital financer català se situï al mateix nivell que la importància de Catalunya a nivell industrial o a nivell del sector serveis.

En definitiva, el que crec que es pot concloure de totes aquestes consideracions, és que no val, com deia el Dr. Nadal, parlar d'una inaptitud financera de Catalunya, sinó més aviat que les característiques del desenvolupament industrial català, condicionat alhora pel desenvolupament espanyol, han dificultat greument el bastiment d'un sistema financer propi i fort.

També crec que queda clara la importància de les caixes d'estalvi en aquest procés, i la necessitat d'incloure aquestes entitats en qualsevol anàlisi del sistema financer català. En aquest sentit voldria remarcar la significació que pot tenir per a Catalunya, en contraposició amb els últims anys, la liberalització lenta i sovint contradictòria i entre-

bancada, que per fi està essent concedida a les caixes d'estalvi pel que fa a les seves inversions. La disponibilitat creixent de fons per a les inversions i la regionalització d'aquestes inversions poden ésser elements extraordinàriament positius per a l'economia catalana, singularment en aquests moments de crisi. Serviria, també, per a trencar definitivament amb una de les vies més inadequades per l'apressament forçat de recursos que va imposar el règim dictatorial anterior.

No voldria acabar sense fer públics, altre cop —ja ho ha fet el Dr. Nadal—, el comportament exemplar de la Caixa de Pensions en permetre que uns professionals independents i aliens a l'empresa, examinessin tota la documentació interna de l'entitat per tal de realitzar un estudi en el qual hem pogut expressar lliurement el que pensàvem de l'evolució de l'entitat i de l'evolució del sistema financer català.